

Etik ve Dezenformasyon Yönüyle Bir Sağlık Haberinin Söylem Analizi

→ Rufen ORAL* → Merve ERDOĞAN**

Öz

Bu çalışmada, yeni medyanın sağlık iletişimindeki yeri ve önemi düşünülerek sağlık haberlerinde etik ve dezenformasyon sorunsalı üzerinden bir sağlık haberinin söylem analizinin yapılması amaçlanmıştır. Bireyin ve toplumun sağlık veya sağlıkla ilgili konularda bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi ve farkındalık oluşturulmasında yeni medyanın etkisi ve katkısı olduğu bilinmektedir. Ancak zaman zaman sağlık haberlerinde, etik dışı söylemler de görülmektedir. Yeni medyada enformasyon akışı kontrol dışı ve hızlı olduğu için etik ilkelerin göz ardı edilmesi nedeniyle enformasyon-dezenformasyon karmaşası da ortaya çıkmaktadır. Bu durum, sağlık haberlerinde etik ve dezenformasyon sorunsalının önemini göstermektedir. Zira sağlık haberlerindeki dezenformasyon ve etik ihlalleri ciddi sorunlara ve sonuçlara yol açabilmektedir. Bu minvalden yola çıkarak 27 Haziran 2024 tarihinde birçok internet haber medyasında yer alan bir sağlık haberi araştırma konusu olarak seçilmiştir. Sağlık portalı olması ve sağlık profesyonelleri tarafından takip edilmesi nedeniyle Personel Sağlık Net sayfası örnekleminde çalışmaya dâhil edilen, "Skandal: Aile sağlığı merkezinde ölüleri muayene eden doktor!" başlığı ile olumsuz bir sağlık haberi olarak yankı uyandıran haber, nitel araştırma türlerinden van Dijk'ın eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir. Söz konusu haberde, etik yönden ihlallerin ve enformasyon kadar dezenformasyon içerikli söylemlerin yer aldığı, abartılı, yanıltıcı, yargılayıcı ve itibarsızlaştırmaya yönelik bir söylem dili kullanıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yeni Medya, Sağlık Haberleri, Etik, Dezenformasyon, Söylem Analizi

*Dr., Konya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Beyhekin Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Konya, Türkiye

E-mail: rufenoral@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-7400-3747

**Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, Çanakkale, Türkiye

E-mail: merveerdogan@comu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2866-9633

Oral, R., & Erdoğan, M. (2025). Etik ve Dezenformasyon Yönüyle Bir Sağlık Haberinin Söylem Analizi. TRT Akademi, 10(23), 238-265. <https://doi.org/10.37679/trta.1561705>

The Discourse Analysis of a Health News Article From the Aspect of Ethics and Disinformation

→ Rufen ORAL → Merve ERDOĞAN

Abstract

This study aims to analyze the discourse of a health news article regarding the ethics and disinformation problem in health news, considering the position and significance of the new media in health communication. It has been acknowledged that new media influences and contributes to informing individuals and society about health and health-related issues and raising awareness. Nevertheless, unethical discourses are occasionally spotted in health news. Since the information flow in new media is rapid and uncontrolled, the ethical principles usually get disregarded, resulting in information and disinformation problems. This issue indicates the significance of discussions around ethics and disinformation, as the disinformation and ethical violations in health news may result in serious problems and outcomes. Based on this argument, a health news article dated 27 June 2024 and published on several online news websites and health websites was selected as the research subject. The article was titled "Skandal: Aile sağlığı merkezinde ölüleri muayene eden doktor!" (Scandal: The doctor examines the deceased at the family health center!) and caused a major reaction as it was unpleasant health news. The article was particularly selected because it was published on Personel Sağlık Net, a health portal followed by many health professionals, and types of qualitative research was analyzed via van Dijk's critical discourse analysis method. The article proved to contain ethical violations, discourses of disinformation as much as information, and to use hyperbolic, misleading, judging, and discrediting discourse.

Keywords: New Media, Health News, Ethics, Disinformation, Discourse Analysis

1. Giriş

Teknolojik gelişmelerin ve internet kullanımının yaygınlaşması ile birlikte haber iletim sürecinde yeni bir ortam oluşmuştur. Sadece haber üreten kişiler değil aynı zamanda bu yeni oluşan ortamda ortaya çıkan sosyal medya uygulamalarını kullanan insanlar da bu sürece dâhil olmuştur. Bununla birlikte yeni medya ortamlarında yeni etik sorunlar ortaya çıkarak bu alanda tartışmalara yol açmıştır. Özellikle yeni medya kullanan toplumun, bilgilerin ve görüntülerin internette nasıl kullanılması gerektiği konusunda yeteri kadar bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Dolayısıyla yeni medya ortamlarında yayılan haberleri kimin ne için ürettiği ve paylaştığı belli olmadığından yeni medyada yaşanan etik sorunlar gündeme gelmektedir (Erdoğan, 2013, s. 255). Basının ürettiği haberlerin yanı sıra toplumun genelinin ürettiği ya da paylaştığı haberler de etik açısından önem taşımaktadır. Yeni medya ortamları hem basın hem de tüm insanların kolaylıkla erişebileceği ve kullanabileceği platformlardır (Vardal, 2015, s. 96).

Sağlıkla ilgili konularda da hem geleneksel kitle iletişim araçları hem de yeni medya ortamları halkın bilgilendirilmesini sağlamak için sıklıkla kullanılmaktadır. Sağlık iletişimi çerçevesinde ele alınan konular çevrenin insan sağlığı üzerindeki etkilerine dayanmaktadır. Toplumsal sağlık farkındalığına dikkat çekmek ve toplumu ilgilendiren konularda çeşitli iletişim yöntemlerinin kullanılması, insanların bilinçlenmesi açısından önem taşımaktadır. Günümüzde değişen iletişim anlayışı sağlıkla ilgili haberlerin de medya ortamları üzerinden daha hızlı ve etkili yayılmasını sağlamaktadır (Dinler, 2020, ss. 120-121). Nitekim sağlık iletişiminin ana konusu bireyin ve toplumun sağlık konusunda bilinçlenmesi, sağlığın korunması ve geliştirilmesidir. Medyanın sağlık iletişiminde kullanılması ise basılı veya dijital medya platformlarından sağlıkla ilgili konuların hedef kitleye iletilmesi ile olmaktadır. Hangi medya türünün daha etkili olduğu konusunda da farklı durumsal yaklaşımlar bulunmaktadır (Hülür, 2016, ss. 159-160).

Özellikle hem basın hem de toplum, sağlık haberlerini magazinleştirerek sunmaktadır. Sağlık alanında gerçekleşen ticarileşmenin etkisiyle hem ilaç tavsiyesi hem de tedavi önerileri verilmektedir. Bunlar reklam ve ürün tanıtımı adı altında yapılmaktadır. Medya kuruluşları, sağlık haberciliği konusunda uzman olmayan muhabirlere kulaktan dolma bilgilerle haber yaptırmakta ve medya ortamlarına bu haberler sunulmaktadır. Bu paylaşımları gören insan-

lar, doktora gitmeye gerek duymaksızın haberlere inanarak verilen bilgilere göre hareket etmektedir. Bununla da kalmayıp sunulan sağlık haberlerindeki tedavi yöntemlerine inananlar hem ailelerine hem de çevrelerine bu şekilde sağlıkla ilgili dezenformasyon yaymaktadır. Böylece insanlar için biricik ve en kıymetli olan sağlıkları tehlike altına girmektedir. Dolayısıyla yeni medya ortamlarındaki sağlık haberlerinde etik kurallara dikkat edilmesi ve dezenformasyonun önlenmesi önem taşımaktadır (Taylan ve Ünal, 2017, s. 28).

Günümüzde, neredeyse her gün sağlık kurumları, sağlık çalışanları veya hastalarla ilgili sağlık haberleri medyada sunulmaktadır. Sosyal medya mecralarında ve yeni medya internet ortamlarında ise sağlık haberleri daha hızlı yayılmakta ve yayınlanmaktadır. Toplumun büyük bir kesimi sosyal medya ve internet sayfalarında yer alan haberlerin etkisine ve yönlendirmesine maruz kalabilmektedir. Bu nedenle sağlık haberlerinin haber değeri, hastalar ve sağlık çalışanları için önem taşımaktadır. Haber yazılmadan ve medya ortamlarına servis edilmeden önce konu dikkatli bir şekilde araştırılmalıdır. Doğruluğu kesin olmayan haberler yazılırken iki kez düşünülmelidir. Öte yandan haberin okuyucuda yol açabileceği etki göz önüne alınmalı ve habere konu olan kişileri itibarsızlaştırmaya yönelik yanlış ve eksik bilgiler verilmemelidir. Toplumun sağlık eğitiminde önemli bir rol oynayan ve güce sahip olan medya; toplumu bilgilendirme, farkındalık oluşturma, yönlendirme gibi işlevleri yerine getirirken objektiflik, tarafsızlık, zarar vermeme gibi etik ilkelere göre haber yapma sorumluluğunda olmalıdır. İnsanlar olumsuz haberlere olumlu haberlere göre daha çok ilgi duymaktadır. Bu durum bu tarz haberlerin okunma sayısını da etkilemektedir. Merak, endişe gibi duygu durumları, bireylerin olumsuz haberlere karşı daha çok ilgi duymasına yol açmaktadır. Olumsuz haberler sansasyonel ve dramatik olay ve konuları içerebilir ve hedef kitle okuyucunun dikkatini çekmek için de ilgi çekici başlıklar ve görsellerle desteklenebilir. Sağlıkla ilgili haberlerde de olumlu ve olumsuz uç noktadaki abartılı haberler, doğal olarak okuyucunun dikkatini daha çok çekmektedir. Sağlıkla ilgili olumsuz ve kötü haberler genellikle daha hızlı yayılmakta ve gündemde yer almaktadır. Medya ortamlarında bir sağlık konusunun ya da haberinin skandal olarak servis edilmesi de haberi sansasyonel yapmaktadır. Diğer taraftan sağlık haberlerinde gündem oluşturma, reyting, ticari kaygı, tıklanma ve benzeri gerekçelerle yapılan haberler tam araştırılıp incelenmeden yapıldığında enfomasyon kadar dezenformasyonun yayılmasına ve dolayısıyla bilgi kirliliği, yanlış bilgi, eksik bilgi ve kişisel haklara za-

rar verme ve etik ihlalleri gibi durumlara yol açmaktadır (Yüksel vd., 2015).

Yeni medya ortamlarında yayınlanan sağlık haberlerine bu çerçeveden bakıldığında internette sağlık haberciliği alanında yayın yapan ve sosyal medya platformlarında yer alan, Personel Sağlık Net sayfasında, 27 Haziran 2024 tarihinde "Skandal: Aile sağlığı merkezinde ölüleri muayene eden doktor!" başlığı ile yayınlanan sağlık haberi, olumsuz ve dikkat çekici bir haber olarak görülerek etik ve dezenformasyon yönünden incelenmek amacıyla çalışma konusu olarak seçilmiştir.

Çalışmada ilk olarak alan yazındaki etik, yeni medya ve sağlık iletişimi perspektifinden sağlık haberlerinde dezenformasyon konusuna değinilmiş daha sonra örnek sağlık haberinin etik çerçevesi, enformasyon kadar dezenformasyon boyutu ve yeni medyada bir sağlık haberlerinin nasıl sunulduğu, başka bir deyişle söylem yönü, van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir.

2. Etik ve Medya

Etik, Latince kökenli bir sözcüktür ve "ethicus" sözcüğünden gelmektedir. Öz Türkçede töre bilim anlamına gelen etik: Yararlı yararlı, iyi ve kötü, doğru yanlış kavramlarını incelemektedir. Ahlak ve etik sözcüğü eş anlamlıdır. Ahlak sözcüğü ise Arapça kökenlidir. Toplumların davranış kuralları, yasaları, tabuları ahlak kavramını kapsamaktadır. Etik ise insanların davranışlarını, ahlaki yargılarını incelemektedir. Aynı zamanda etik insanların davranışlarının arkasında gizlenen sebepleri ve tutumları da incelemektedir (Genç, 1998, s. 358).

Ahlak ve etik eş anlamlı gibi algılsa da bu iki kavramın anlamı arasında farklılık vardır. Etik ve ahlakın aynı anlama gelmediğine dair tartışmalar yapılarak bu iki kavram arasındaki fark açıklanmaya çalışılmıştır. Ahlak kavramı, toplumların genel olarak standartlarını belirlemektedir. Fakat etik kavramı daha küçük ve özel standartlar için kullanılmaktadır. Örneğin, toplumdaki birtakım gruplar, meslekler, kurumlar ve meslek örgütleri için kullanılabilir. Gazetecilik etiği, tıp etiği, spor etiği gibi kullanımları bulunmaktadır. Ahlak ise toplumların davranışlarını şekillendirmektedir. Toplumda ahlak çerçevesinde belirlenen normlar doğrultusunda meslek ve yapılanmaların etik davranışları belirlenmektedir (Çavuş, 2010, ss. 6-7).

Toplumsal ve bireysel dayanaklar ahlak ve etik kavramları ile iç içedir. Ahlak ve etik değerler toplumları etkilemektedir. Özellikle bu değerler insanların kültürlerine, yaşam tarzlarına, sosyal ve ekonomik özelliklerine, geçmişlerine ve inanışlarına şekil vermektedir. Toplum böylelikle belirledikleri etik ve ahlaki değerlere göre yaşamlarını sürdürmektedir. Bu kavramların evrensel ve nesnel olup olmadığı konusu ise tartışılmaktadır. Toplumlar hiçbir çıkar gözetmeksizin etik ve ahlak kurallarına uyar ve bu durum evrensellekle açıklanmaktadır. Nesnellik konusu ise bireylerin kendi çıkarlarını gözetmeden ahlak ve etik kuralları benimsemeleri ve ona göre yaşamaları durumu olarak açıklanmaktadır. Özetle bu kavramların hem herkes için geçerli olması hem de bireysellikten uzak olması gerekmektedir (Yılmaz, 2009, s. 133). Rekabet, iş birliği, yararçı, evrensel ve göreceli görüşler insanların etik ve ahlaki davranışları üzerinden değerlendirilmektedir. Birlikte yaşayabilmek, çalışabilmek, iş ortamında etik ve ahlaki olan davranışları ve hususları belirlemek için iletişim etiğinden yardım alınmaktadır. Toplumların kendileriyle ve çevrelerindeki insanlarla nasıl ilişki kurduğunu iletişim etiği araştırmaktadır. Özellikle haber ajanslarında, gazetelerde, radyolarda, televizyon kuruluşlarında, internet ortamında çalışanların yani iletişim alanıyla ilgili görev alan kişilerin meslek etiğini kapsayan kavram iletişim etiğidir. Herhangi bir anlaşmazlıkta, sorunların giderilmesinde iletişim etiğine başvurulmaktadır. Bu gibi durumlarda ortak anlaşma yolunun bireyin başarısını olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Aslında bu bireysel başarının arkasında toplumsal başarı, birlik ve beraberlik yatmaktadır (Gülsünler, 2010, s. 161).

Toplumu oluşturan bireylerin gündelik yaşamların bir parçası olan medyanın bir yayın politikası bulunmaktadır. Bu yayın politikası ve ideolojik yaklaşımına göre sahip oldukları bir ahlak anlayışı ve etik ilkeleri vardır. Medyanın ahlak anlayışı bazen toplumun ahlak anlayışıyla örtüşür bazen de çatışabilir. Bu çatışma, medya ile toplum arasındaki tartışmalara neden olarak gündeme gelebilmektedir. Hangi tarafın ahlak anlayışının doğru olduğu ya da hangi ahlak kurallarına uyulması gerektiği de tartışma konusu olabilmektedir (Cereci, 2003, s. 48).

Haberleşmenin etik temelinde, iletişim alanında uyulması gereken ve toplum tarafından benimsenen değerler bulunmaktadır. Başkasının özel alanına girmek, dedikodu yapmak, insanların arkasından yalan yanlış bir şekilde konuşmak, kapı dinlemek gibi eylemlere dönüşmüş durumların yaptırımları

toplum tarafından verilmektedir (Karababa, 2011, s. 3). İletişim etiği açısından önemli alanlar olan radyo ve televizyon yayıncılığında çok fazla etik sorun bulunmaktadır. Çalışanları mesai dışında uzun saatler çalıştırıp paralarının verilmemesi, sigorta ödenmemesi, maaşların zamanında yatırılmaması gibi etik sorunlarla karşılaşmaktadır. Bunların yanı sıra insanlara haber, yarışma programları, eğlence adı altında düzenlenen programların, halka istediğini veriyoruz diye sunulması, insanlara aşâğılık duygusu hissettirilmesi, yabancı kültürlerin yüceltilmesi ve yayınlanan reklamlarla insanların ihtiyacı olmayan ürünlere karşı gerçekten ihtiyacı varmış gibi sunum yapılması etik sorunlar arasında yer almaktadır (Erdoğan, 2007, ss. 3-4).

Ahlak ve etik kavramı hayatımızın her alanında karşımıza çıkmaktadır. Son yıllarda görsel ve işitsel yayın organlarında da etik ve ahlak sözcüğü birlikte anılmaya başlanmıştır. Medyadaki yaşanan değişim ve gelişimler basın etiği adı altında incelenmiş ve bu durum da tartışmalara sebep olmuştur (Genç, 1998, s. 359). Basın, kamu hayatı ve yapılan işler hakkında bilgi vermektedir. Dolayısıyla basın insanların ulaşamadığı bilgilere ulaşmalarını, farklı ortam, kurum ve gruplarla etkileşim içerisine girmelerini sağlamaktadır (Vural, 1999, s. 30).

Kullanım alanının geniş olması hem basını hem de basın etiğini insanlar için önemli hâle getirmiştir. Çünkü basın etiği özgürlüğü korumak ve sürdürmek için gereken mesleksi bir uygulama olarak görülmektedir. Bu bağlamda basının kamuoyu oluşturma, bilgilendirme, eğitime, haber verme, dinleme, siyasal anlamda insanlarla iletişim kurma, eleştirme, eğlendirme, diğer ülkelerle iletişim sağlama gibi görevleri göz önüne alındığında basın etiğinin önemi ortaya çıkmaktadır. Basın çalışanlarının mesleklerini yaparken uyması gereken kurallar bulunmaktadır. Bu kuralların yasal olarak hükümlülükleri yoktur. Fakat belirlenen kuralların mesleki anlamda engelleyici unsurlarının olmaması da gerekmektedir (Özgen, 1998, s. 62). Medyanın uyması gereken birtakım etik kuralları vardır. Bu kurallar evrenseldir ve her ülke bu kurallara uymak zorundadır. Etik kodlara uyulup uyulmadığının kontrolünü sağlayan iki kurum vardır. Bu kurumlar ombudsmanlık ve mesleki örgütlerdir. Mesleki örgütler etik kodlarını kendileri belirlemekte ve kabul etmektedirler. Medya kuruluşları görevleri hakkında her türlü bilgiyi bilmek ve eğitimlerini tamamlamış olmak zorundadır. Mesleğini icra eden bir kişi, görevini amacına uygun bir şekilde yapmalı, iş ile ilgili herhangi bir durum-

da ne yapacağına mantık çerçevesi içerisinde karar verebilmelidir. Bu görevler yerine getirilmediği zaman etik ilkelere başvurulmaktadır (Gülsünler, 2010, s. 162). Medya etiği, meslek kuruluşlarınca belirlenmiş birtakım ilke ve kuralları kapsamaktadır. Dürüstlük ve ahlaki yaklaşım anlayışının ötesinde topluma karşı etik çerçevede medya yayınlarının düzenlenmesi ve sunulması aynı zamanda medyanın sosyal işlevleri arasındadır (Bertrand, 2004, s. 10).

Medya, topluma sunacağı haber ve bilgiyi hazırlarken her şeyden önce, zorunlu olarak anayasa ve yasalardaki kuralları dikkate almalı ve yasaların gereğini yerine getirmelidir. Aksi takdirde yasaların çiğnenmesi beraberinde birtakım sorunları da getirmektedir. Bu nedenle resmî kurumlar yasalara uymak adına önlemlerini alarak medya için denetim kurumları oluşturmaktadır. Medya çalışanları için yasalardan sonra dikkate alınan ve uyulan ikincil kurallar medya kurumunun genel yayın politikasıdır. Yayın politikası aynı zamanda medya örgütünün kimliğini, hayat görüşünü, amaçlarını yansıtan düzenlemelerdir (Cereci, 2003, s. 32).

Medya çalışanları, işlerini yaparken birtakım problemlerle ve ikilemlerle karşılaşmaktadır. Örneğin, "Bir gazeteci, gazetede suçluların ya da yargılanacak insanların isimlerini gazetede açık bir şekilde gösterebilir mi? Gazeteci bu suçluyu tanıyor ise veya suçlu gazetecinin yakını ise yine de gazetede ismi göstermeli midir?" gibi sorularla karşılaşabilmektedir. Bu gibi birçok konuda ikilemde kalan medya çalışanlarının basın ve medya etiği çerçevesinde kararlarını vermeleri beklenmektedir (Evers, 2010, s. 45).

Günümüzde gazetecilik artık sadece basılı organlarda değil aynı zamanda radyo, televizyon ve internet gibi çeşitli mecralar yoluyla da yapılmaktadır. Bu alanda hem ifade özgürlüğü bakımından insanların zarar görmesini engellemek hem de onların haklarını ihlal etmemek için bazı kurumlar çözümler üretmiştir. Bu kurumlar çözüm üretmenin yanı sıra çeşitli hukuksal düzenlemeler ve etik kurallar çerçevesinde yaptırımlarda hazırlamıştır. Türkiye'de etik açısından çözüm ve yaptırımlar: "I. Basın Konseyi, II. Türkiye Gazeteciler Sendikası, III. Çağdaş Gazeteciler Derneği, IV. Ekonomi Muhabirleri Derneği, V. Foto Muhabirleri Derneği, VI. Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti, VII. Gazeteciler Meclisi Girişimi, VIII. Uğur Mumcu Araştırma Gazetecilik Vakfı, IX. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti" gibi kuruluşlar tarafından oluşturulmaktadır (Etkeser, 2015, s. 40). Ayrıca Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Gazetecilik Etik İlkeleri, gazetecilerin özdenetim mekanizmalarını ve

etik ilkelerini belirlemektedir. Özdenetim mekanizmaları ise medya kullanıcı dernekleri, hakimler, yayıncılar, gazeteciler tarafından oluşturulmaktadır (Bağce, 2020, s. 22).

Yirminci yüzyılda geleneksel medyanın değişim ve dönüşüm geçirmesi ile insanlar dijital, sosyal medyaya ve mobil araçlara doğru eğilim göstermiştir. Özellikle sosyal medya platformlarında bilgi akışının sağlanması gerçek dışı haberlerin de çok hızlı bir şekilde yayılmasına yol açmıştır. Bilgiler bu mecralar vasıtasıyla kolaylıkla gönderilmekte, dosya, fotoğraf, belge alışverişi vb. hızlı bir şekilde yapılabilmektedir. Dolayısıyla bilgiye bu kadar hızlı ve kolay ulaşılması hem izleyicileri hem de kullanıcıları gerçek dışı haberlere maruz bırakmaktadır. Nitekim haber medyaları politikacılar, aynı siyasi görüşe sahip olan kişiler, haber kanalları, gazeteler ve dijital platformları yönetenler tarafından kolaylıkla yayılabilmektedir. Özellikle çoğunluğu kendi ideolojilerini yayma odaklı yapılan bu haberler hem propaganda hem de reklamlardan oluşmaktadır. Hatta haber değeri olmayan bazı yanlış bilgiler sanki çok önemli bir bilgiymiş gibi insanlara sunulmaktadır. Kullanıcıların bir kısmı ise bu haberlerin gerçek olup olmadığını ayırt edememektedir (Ünal ve Taylan, 2017, s. 84).

Son dönemlerde artan çeşitli sosyal medya platformlarını insanlar sıklıkla kullanmaktadır. Özellikle Twitter (X), Facebook, Instagram kullanımı artmakta ve insanların çoğu bu platformlarda kendi kişisel profillerini oluşturmaktadır. Katılımın yoğun olduğu bu platformlarda insanların yönlendirilmesi gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. Sosyal medyada bulunan sahte hesaplar, yalan yanlış haberlerin yayılmasına yol açmakta, insanların yanlış yönlendirilmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla doğru olup olmadığı belli olmayan haberleri üreten çok fazla hesap bulunduğundan dolayı insanların çoğu, sosyal medyada türeyen bu haberlere inanmaktadır (Aydın, 2020, s. 77).

Sağlık sitelerinde ve özellikle Instagram'daki sağlık sayfalarında özellikle hekimlerin veya diğer sağlık mensuplarının bu platformlardan reklam, tanıtım ve bilgilendirme yaparak kendilerine hasta veya danışan yönlendirmesi yaptıkları görülmektedir. Instagram'dan hekim takip eden ve bulan bir hasta, bu platform aracılığıyla aldığı bilgiye göre ilgili hekime başvurduğunda fayda görebildiği kadar zarar da görebilmektedir. Sahte hekimler, sahte hesaplar insanları aldatabilmekte ve bu tür konular zaman zaman bir sağlık haberi

olarak medyaya yansımaktadır. Bu açıdan hangi medya aracı olursa olsun insanlara doğru ve yeterli bilgi verilmeli ve aldatmacadan kaçınılmalıdır. Özellikle sağlık ile ilgili haberler insanlar için çok önemlidir. Medyada sağlık ile ilgili paylaşılan bilgilerin doğru ve güvenilir olup olmadığı ise bazen belirsiz olmaktadır. Dolayısıyla dezenformasyon sonucu insanlar sağlıkla ilgili yanlış bilgiler nedeniyle zarar görebilmektedir. İnsan sağlığı için önemli olan sağlık haberlerinde, yeni medya, basın ve etik kavramları önemlidir. Sağlık haberciliği etik ilkeleri “doğruluk ve objektiflik, özel hayat, mahremiyet, hakaniyet ve zarar vermeme” olarak açıklanmaktadır. Bir doktorun sorumluluk alanı hastaları ve meslektaşları iken basının sorumluluk alanları ise okuyucular, izleyiciler, toplum ve meslektaşlarıdır. Bu kavramların her biri ise birbirlerine karşı sorumluluk içerdiğinden önem arz etmektedir (Kaya, 2019, ss. 478-481).

3. Sağlık Haberleri ve Dezenformasyon

Sosyal medya platformları yoluyla geniş kitlelere ulaştırılan sahte haberler, toplumu huzursuz etmekte ve büyük kargaşalara sebep olmaktadır. Bu yanıltıcı haberler medya aracılığıyla yayılarak insanların fikirlerini, davranışlarını ve inanışlarını etkilemektedir. Gerçeği yansıtmayan haberler yayıldıktan sonra bu haberlerin gerçek olmadığı ortaya çıksa bile insanlar yanlış haberlerin etkisinden kurtulamamaktadır. Dolayısıyla bu durum toplumu derinden etkileyerek bazı olumsuzluklara yol açmaktadır. Bu nedenle kamuoyunun sağlıklı bir şekilde düşünebilmesi, yönlendirilebilmesi için gerçek ve doğru bilgilere, güvenilir kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Medyanın rolü ve katkısı bu noktada önem taşımaktadır (Çömlekçi, 2019, ss. 1550-1551).

Kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte kullanımı artan medyanın yanlış yönlendirme ve bilgileri kendi çıkarlarına göre aktarması doğru bilgiye ulaşmayı daha da zor bir hâle getirmektedir. Haber üretim sürecinde, medya içerikleri medya kuruluşlarının haber anlayışına göre değiştirilmekte ve haberler farklı şekillerde üretilip aktarılmaktadır. Özellikle son dönemlerde yeni medya teknolojilerinin gelişmesi ile çeşitli sosyal medya platformlarının ortaya çıkmasıyla birlikte insanlar haberlerin artık neye göre, kim için, nasıl üretilip aktarıldığını sorgulamadan haberlere inanır hâle gelmiştir. Sosyal medya platformlarında haberler çok hızlı bir şekilde yayıldığı için kullanıcı çok fazla olan bu platformlardaki haberlere insanlar hemen inanmaktadır (Çakmak, 2019, s. 1130).

Son yıllarda insanlar o kadar çok yeni medyanın etkisinde kalmıştır ki toplumsal kuralları bile yeni medya şekillendirmeye başlamıştır. Sürekli yeni fikirler sunan yeni medya, aktarmak istediği fikirleri mantığa dayalı bir şekilde insanlara sunmaktadır. Karşıt görüşe sahip insanlara da farklı fikirleri çeşitli yollarla düşündürmeye çalışmaktadır. Bazı kurum ve kuruluşlar ise kendi inançlarını ve ideolojilerini hem bireylere hem de gruplara yaymaya çalışmaktadır (Shoemaker ve Reese, 2014, ss. 101-102). Yayılması istenen ideolojilerin tersine görüş belirten haberle karşılaşılırsa o haberin doğru olmadığı ve yanlış haber olduğu topluma tekrar sunulmaktadır. Sonrasında sunulan haberlerin doğru haber mi yoksa yalan haber mi olup olmadığına ise insanlar yönlendirildiklerinin farkında bile olmadan karar vermektedir. Aslında yaşanan ve haberlere konu olan olayların araçsallaştırıldığı söylenebilir. Yani medya fikirlerine, görüşlerine karşı olan iktidarı eleştirmek için de bu haberleri kendi görüşlerini kullanarak topluma sunmaktadırlar. İstedikleri haberleri yayan istemedikleri haberleri ise medya ortamlarına bile sızdırmayan bir habercilik anlayışının olduğu görülmektedir (Çakmak, 2019, s. 1134).

Tüm bu süreçler haberlerin gerçeği yansıtıp yansıtmadığını düşündürürken yeni medya platformlarının denetleme ve doğrulama mekanizması olmadığı ve geniş kitlelere anlık olarak haberler yayıldığı için tehlikeli olduğu görülmektedir (Kazaz ve Akyüz, 2019). Bu noktada dezenformasyon sorunsalının ortaya çıktığı görülmektedir. Dezenformasyon, “alıcıyı kandırmak amacıyla paylaşılan yanlış, hatalı ve yanıltıcı bilgi” olarak tanımlanmaktadır (Ireton ve Posetti, 2018, s. 7). Bu platformlardan yayılan dezenformasyonlar kadar sağlık haberciliğinde de oldukça fazla şekilde yalan haberlere, yanlış bilgilere ve içeriklere rastlanılmaktadır. Durum böyle olunca yapılan araştırmalara göre toplumun büyük bir bölümü bu haberlere inanmaktadır. İnsanlar yeni medyada gördüğü doktora gitmeyi istemekte ya da yeni medyada karşısına çıkan hastaneleri tercih etmektedirler. Ayrıca bazı insanlar, sosyal medyada gördükleri doktorların ya da doktor olmayıp da doktor gibi davrananların verdikleri sağlıkla ilgili bilgileri dikkate alarak bir hekim ya da hastaneye gitme gereği duymamaktadır. Duydukları kulaktan dolma bilgileri uygulamaları için çevrelerine de duyurmaktadırlar. Dolayısıyla bu durum sağlıkla ilgili dezenformasyon ve sahte haberlerin ne kadar tehlikeli bir hâl aldığını gözler önüne sermektedir (Maden, 2020, s. 208).

Nitekim ekonomi haberleri ya da karşılaşılan günlük haberler yanlış enformasyon içerseler bile insanlar sadece maddi ve manevi olarak kayıp yaşayabilmektedir. Fakat sağlık haberlerindeki dezenformasyon, insanlarda geri dönüşü olmayan sıkıntılara yol açabilmektedir. Bir başka ifadeyle, sağlık haberlerindeki yanlış bilgiler insanların sağlıklarına zarar vereceğinden sağlık haberlerindeki dezenformasyonlar önlenmeli ve bu durumu azaltmak için çeşitli çalışmalar yapılmalıdır (Yüksel vd., 2024, s. 32).

Bu çerçevede basına önemli sorumluluklar yüklenmektedir. Çünkü yapılan haberler insanlar üzerinde gerçeklik algısı yaratmaktadır. Bu nedenle insanlar hem geleneksel hem de yeni medyada gördükleri haberlere inanma eğilimi göstermektedir. Dolayısıyla doğru ve güvenilir habercilik anlayışı, toplumun güvenini ve sağlığını korumak sağlık haberciliğinin en önemli işlevleri arasında bulunmaktadır. Söz konusu haberlere toplumun inanacağı düşünülmeli, toplum yanlış yönlendirilmemeli ve toplumun sağlığı tehlikeye atılmamalıdır (Southal, 2004, s. 19). Yazılı ve elektronik basın için kendi kendine denetim, kamuoyuna karşı sorumsuz davranmama anlayışının bir göstergesi olarak ortaya atılmıştır. Başka bir deyişle yazılı ve elektronik basın önce kendine bakıp eksikliklerini ve yanlışlarını görecektir, bunları mümkün olduğu kadar düzelterek benimsediği sorumluluk anlayışı içerisinde kamuoyuna sunulmalıdır (Bülbül, 2001, s. 94).

Teknolojinin gelişmesi ile ortaya çıkan dezenformasyonun toplumsal etkilerine karşı kamu ve özel sektörün işbirlikçi yaklaşımla hareket etmesi gerekli ve önemlidir. Dezenformasyon içeriklerinde siyasal, toplumsal ve etik amaçlar olabilir. Bu doğrultuda mücadelenin belirlenmesi, açık kaynak istihbaratı ile medyada akışa konulan dezenformasyonlar engellenebilir. Özellikle internet güvenliğine yönelik sosyal medya mecralarında anti-dezenformasyon araçlarının geliştirilmesi için ekonomik destek sağlanmalıdır. Dezenformasyona karşı medya okuryazarlığı da desteklenmesi gereken önemli bir konudur (Köçeri, 2023, ss. 261-262).

4. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışmada, 27 Haziran 2024 tarihinde farklı medya mecralarında yer alan bir sağlık haberinin etik ve dezenformasyon sorunsalı yönüyle incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu haber, birçok medya ve internet haber sayfasında benzer ya da farklı başlıklarla yayınlanmıştır. Ancak genel olarak haber

içeriğinin, yazım dili ve anlatım yönüyle aynı doğrultuda olduğu görülmüştür. Sağlık profesyonelleri tarafından takip edilen bir sağlık portalında bazı haberlerde yargılayıcı ve itibarsızlaştırmaya yönelik bir söylem dili kullanıldığının gözlemlenmesi bu haberlerin etik ve dezenformasyon yönleri ile incelenmesi kanaatini oluşturmuştur. Öyle ki sağlık portalında sağlık çalışanlarına yönelik karalayıcı bir dil kullanımı negatif ayrımcılık ve bir paradoks olarak görünmekte, etik kaygısını sorgulayan bir araştırma için ilgi çekici bir sorun teşkil etmektedir. Buradan hareketle, evreni oluşturan internet haber sayfaları arasından amaçlı örneklem yoluyla internet sağlık haber portalı olan Personel Sağlık Net web sitesi seçilmiştir. Söylem analizinde sözcükler önemli olduğundan dolayı bu sitedeki haber başlığında skandal sözcüğü kullanılması ve yine haberin alt başlıklarıyla birlikte içeriğinin diğer sitelerdeki haberlere göre analiz açısından daha ayrıntılı olması amaçlı örneklem seçiminde etkili olmuştur. Zira söylem analizinde örneklem büyüklüğü başka bir deyişle örneklem çokluğu analizin başarısında ölçüt değildir. Burada önemli olan nokta, az sayıdaki örneklemde elde edilen geniş kapsamlı dilsel ürünlerin spesifik olarak incelenmesidir. Söylem analizinde örneklemin büyüklüğü analizi zorlaştıracak gibi sonuç açısından katkı da sağlamayacaktır (Elliot, 1996, s. 65; Sözen, 1999, s. 95). Bu görüşlerden de örneklemin dar çerçevede derin ve zengin içeriğinin söylem analizi için daha uygun olduğu anlaşılmaktadır. Zira bu araştırmanın nihai amacı da sonuçları itibarıyla bir genelleme yapmak değildir.

Bu kapsamda personel sağlık haber sitesinde araştırma konusu haberin ilk yayımlandığı ve yankı uyandırdığı 27 Haziran 2024 tarihindeki “Skandal: Aile sağlığı merkezinde ölüleri muayene eden doktor!” başlıklı sağlık haberi, nitel araştırma türlerinden van Dijk’in eleştirel söylem analizine göre incelenmiştir. Söylem analizi çerçevesinde incelemeye uygun olduğu öngörülen sağlık haberi, eleştirel söylem analizinin makro ve mikro yapıları çerçevesinde analiz edilmiştir.

Dil bilimciler söylem kavramını farklı türlerde tanımlamıştır. En yaygın olarak kullanılan şekliyle söylem, “birbirine bağlanmış olan ve birden çok cümleyi içerisinde barındıran dil parçası”dır. Konuşma ya da konuşma biçimini ifade etmek için kullanılan söylem aslında bir metne ya da kastedilen kuruma anlam yükleyen sistematik olarak düzenlenmiş ifadelerdir (Fowler, 1991, s. 42). TDK’ye göre ise söylem “bir düşünceyi ortaya koymaktaki yaklaşım

tarzı. Kalıplaşmış, klişeleşmiş söz, ifade. Bir veya birçok cümleden oluşan, başı ve sonu olan bildiri” anlamlarına gelmektedir (sozluk.gov.tr). Bir haberde söylemin nasıl üretildiği ve karşı tarafa ya da topluma nasıl aktarıldığı önemli bir unsurdur. Söylem, enformasyonun belirlenip seçilmesi, işlenmesi ve iletim şekillerinin ayarlanması ile oluşturulmaktadır (Utma, 2018, s. 2904).

Söylem çözümlemesi ya da söylem analizi ise sosyal ve beşerî bilimlerde yapılan çalışmalarda kullanılan bir yöntemdir. İncelenen metin veya haberin yapısı, kendi sosyopolitik ve kültürel çerçevesinde sistematik olarak ve söylem analizinde bir eylem olarak görülen dil, iletişim biçimi ve sosyal pratik şeklinde ele alınmaktadır. Bilgi, kimlik ve sosyal ilişkilerde dilin kullanımı, sosyokültürel bağlamı incelenerek değişim ve dönüşümler açığa çıkarılmaktadır (Yıldırım, 2015, s. 201; Sözen, 2014, s. 79).

van Dijk, haber ve metin içeriklerinin bu yöntemle analiz edilmesi ile ortaya çıkan bulgular sayesinde küresel çapta sosyokültürel, ekonomik ve siyasi açıdan eşitsizliklerin belirlenebileceğini ve yol gösterici olacağını, bu bağlamda söylem analizinin önemli olduğunu vurgulamaktadır (İnceoğlu, 2013, s. 82).

Söylem analizinde haberin, içinde üretildiği bağlam ele alınmaktadır. Zira metin ile bağlam arasında güçlü bir ilişki mevcuttur. Metinde ortaya çıkan güç ilişkisi, eşitsizlik ve egemen söylemin incelenmesi ile değerlendirilmektedir. Çünkü haber gerçeklikten doğsa da gerçeklik yeniden kurgulanarak sunulmaktadır. Bu kapsamda haber ya da metin gerçekliğin ideolojik yönden tekrar üretildiği kurgulanmış bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla ilintili olarak da haber yazarının ve de söz konusu medyanın olaya bakış açısı, algısı ve sunum şekli metni etkilemektedir. Bu nedenle metin incelenirken hem anlam yapısı yönüyle hem de kendi içindeki bağlamsal yönüyle dil ve anlam analizine tabi tutulmaktadır (Akçay, 2015, ss. 9-10).

Van Dijk’in söylem analizinde, bu yöntemin belirlenmiş kriterlerine göre haber analizi ve çözümleme yapılmaktadır. Söylem analizinde hem haber yapısı hem de haberin ideolojik sunumu analize tabi tutulmaktadır. Model, tabloda görüldüğü üzere, makro yapı ve mikro yapı şeklinde iki bölümden oluşmaktadır. Makro kısmı, tematik yapı ve şematik yapı olarak ikiye ayrılmaktadır. Tematik yapı çerçevesinde başlık, haber girişi ve fotoğraflar incelenirken şematik yapıda da ana olayın sunuş şekli, ardalan ve bağlam yönü ile kaynaklarla ilgili bilgiler incelenmektedir (Öztunç, 2021, s. 236).

A) Makro Yapı			
1. Tematik Yapı		2. Şematik Yapı	
a) Başlıklar		a) Durum (Ana Olayın Sunuluş Şekli, Sonuçları, Ardalan ve Bağlam Bilgileri)	
b) Haber Girişleri		b) Yorum (Haber Kaynakları ve Olay Taraflarının Yaptığı Yorumlar)	
c) Fotoğraflar			
B) Mikro Yapı			
1. Sentaktik Çözümleme	2. Bölgesel Uyum	3. Sözcük Seçimleri	4. Haber Retoriği
a) Cümle Yapılarının Aktif ve Pasif Olması	a) Nedensel İlişki		a) Fotoğraf
b) Cümle Yapılarının Basit ve Karmaşık Olması	b) İşlevsel İlişki		b) İnandırıcı Bilgiler
	c) Referansal İlişki		c) Görgü Tanıklarının İfadeleri

Tablo 1. Eleştirel Söylem Analizi

Söylem analizinin bir diğer düzeyi de mikro analizdir. Mikro analiz çerçevesinde haber; kelime, cümle ve retorik bağlamında ele alınmaktadır. Kelime çözümlerinde seçilen kelimeler editörün ya da haber mecrasının ideolojisini yansıtır. Cümle yapılarına yönelik sentaktik çözümlemede ise cümlelerin, uzun-kısa, etken-edilgen çatı, kurallı-kuralsız ve basit-karmaşık gibi yönleri incelenir. Retorik çözümlemede ise haberde kullanılan kelimeler, metaforlar, abartmalar, mecazlar noktalama işaretleri, fotoğraflar, grafikler, rakamlar ve yazım puntolarına dikkat edilir (Hülür, 2016, s. 172).

5. “Skandal: Aile Sağlığı Merkezinde Ölüleri Muayene Eden Doktor!” Başlıklı Sağlık Haberinin Söylem Analizi

Araştırma konusu sağlık haberi, söylem analizinin makro yapı çerçevesinde tematik ve şematik yönleri ile mikro yapı çerçevesinde de sentaktik çözümleme bölgesel uyum, sözcük ve haber retoriği temel kavramları ile birlikte açıklanarak analiz edilmiştir.

5.1. Makro Düzey Tematik Yapı

5.1.1. Başlık

Haberin ana başlığında “Skandal: Aile Sağlığı Merkezinde Ölüleri Muayene Eden Doktor” cümlesi kullanılarak, hiç olmayacak bir durum ya da olağan dışı bir olaya dikkat çekilmek istendiği, bir hekimin ölüleri muayene ettiği vurgulanarak ve abartı yapılarak habere sansasyonel bir yön verildiği görülmektedir. Başlıkta iki nokta kullanılarak devamında merak edilen bir açıklama olduğu algısı ve başlık sonunda doktor sözcüğüne ünlem işareti konulması ile de haberde hayret ve şaşkınlık uyandıran bir durum olduğuna dikkat çekilmiştir.

Başlıktaki skandal sözcüğü merak uyandırmak, habere dikkat çekmek ve olumsuz bir durum ya da olayı göstermek için özellikle seçilmiştir. Zira skandal sözcüğünün TDK’deki anlamına bakıldığında da “daha çok yankı uyandıran, utanç verici, rencide edici, incitici, kabul ve hoş görülmeleyen bir durum ya da olay için kullanıldığı” görülmektedir (sozluk.gov.tr). Skandal sözcüğü toplum içerisinde, genel manada norm ihlallerini anlatmak için kullanılmaktadır. Kapitalist modern toplumlarda basın bu normları koruma görev ve sorumluluğunu üzerine almıştır. Birçok alanda bu kavram kullanılmaktadır. Siyaset, ekonomi, spor ve sağlık alanları skandal haberlere konu olabilmektedir (Gür Omay, 2023, s. 1001).

Haberde skandal sözcüğünden sonra iki nokta konularak “Aile Sağlığı Merkezinde Ölüleri Muayene Eden Doktor!” şeklinde yapılan açıklamada ise hem yer işareti olarak olay adresine işaret edilmiş hem de bu işlemi yapan kişinin mesleği özelinde bir aile hekimi yani bir doktor olduğuna dikkat çekilmiştir.

Haberde inandırıcılığı sağlayan önemli etkenlerden birisi öznenin ve kurum ya da kuruluş adının tam ve açık olarak verilmesidir. Olayın gerçekleştiği

adresin, Aile Sağlığı Merkezi şeklinde başlıkta kullanılması ile haberde inandırıcılık etkisi sağlanmaya çalışılmıştır.

Medya türlerinin ticarileşme ve magazinleşme yönelimi skandal haberlere de zemin hazırlamaktadır. Skandal başlığı altında hazırlanan haberlerde, olumsuzluk, çatışma ya da dramatik konular yer almaktadır. Magazinleşmeyle birlikte skandal söylemi medyada güçlenerek kullanılmaya devam etmektedir (Gür Omay, 2023, s. 1007). Özellikle son dönemlerde skandal türde yapılan sağlık haberlerinin medyada ve gündemde uzun süre kaldığı, bu nedenle toplumda sağlık kurumlarına, sağlık çalışanlarına karşı bir algı oluştuğu da söylenebilir. Ayrıca haber başlığı van Dijk'e göre haberin okunmasını ya da okunmamasını sağlayan bir unsurdur. Bu haberdeki başlık spesifik bir sözcük seçimi ile okunma açısından etkili bir sunuş cümlesi olarak görülmektedir.

5.1.2. Haberin Giriş Metni ve Alt Başlıklar/Paragraflar

Haberin giriş paragrafında, Dr. M.Ö.'nün daha önce üç ilde İl Sağlık Müdürü olarak görev yaptığı belirtilerek doktorun adının açıkça yazılması, sayısal vurgu, çalıştığı yerin açık adı olan İsmil Aile Sağlığı Merkezinin altı çizilmiştir. Böylece önceki çalıştığı yerlerle ilgili makam-mevki durumuna vurgu yapılarak, habere konu olan bu olay arasında bir tezatlık olduğu özellikle belirtilerek arka planda utanç verici, küçük düşürme ve itibarsızlaştırmaya yönelik bir sunum şekli oluşturulduğu görülmektedir.

Haberin giriş metninde yine, çok fazla hasta kaydı yapıldığı ve aynı soy isimli kişilerin fazla sayıda kaydedildiği, sayısal verilerle anlatılarak ikna ve inandırıcılık sağlanmıştır. İsim ve soy isimleri açıkça yazılan iki hastadan birine öldükten sonra 15 kez diğerine de dokuz kez muayene işlemi yapıldığı ancak 15 işlemden 14'ünde tanı ve reçete olmadığı, bir kayda ait ise tanı olup reçetesi olmadığı, yine dokuz kez muayene işlemi yapılan kişinin işlemlerinden, sekizinde tanı ve reçete olmadığı, bir işlemde ise tanı olup reçetesi olmadığı şeklinde haberin ayrıntılarına dair bilgilere yer verilmiştir. Burada rakamların sık kullanılması ile okuyucuda olumsuz bir algı oluşmasına yol açılmıştır. Oysa haber dikkatli okunduğunda, sayıların çoğunluğunun karşılığında işlem yapılmadığı anlaşılmaktadır.

Her iki hastanın 2024 yılı Mayıs ve Haziran aylarında vefat ettiği bilgisi, yapılan işlemlerde tanı ve reçete olmaması ile vefat edilen aylarda söz konusu

muayene kaydı açılması şeklinde işlem yapılması ve kayıtların bilgisayarlar-
dan silinmesi ifadeleriyle aslında olayın çok abartıldığı görülmektedir. Zira
haber tarihi 27 Haziran 2024 göz önüne alındığında, arka planda çok geçmi-
şe yönelik ya da uzun süreli bir işlem yapılmadığı ve olayın çok yakın tarihli
olduğu, sistemsal boyutunun da göz ardı edildiği ortaya çıkmaktadır. Öte
yandan haberdeki bu abartılı ve sansasyonel yaklaşım, haberin bütününde
birçok yönüyle dezenformasyon ve etik sorunsalı olduğunu göstermektedir.

Haberin alt başlıkları incelendiğinde “Vatandaşlar aranarak tembih edildi”
alt başlıklı paragrafta: Dr. M.Ö. hakkında yapılan soruşturmanın içeriğinden
bahsedilerek bir ebenin ve tanık olarak dinlenen 10 kişinin benzer beyanlar-
da bulunduğu, hekimin muayene ortalaması düşük olduğu için izlem gir-
diğini ve görevli hemşiresinden de izlem girmesini istediği, izlem girilen ve
gelemeyecek hastalara, İlçe Sağlık Müdürlüğünden arandıkları takdirde Aile
Sağlığı Merkezine gittik şeklinde söylemde bulunmalarının iletildiği belirtil-
miştir. Haberde, doktor ve 10 kişi sözcüklerinin altı çizilerek ikna için iddia-
lara yönelik tanık ve rakamla vurgu yapılmıştır.

“İdare, müfettişleri yönlendirip bana suçlu muamelesi yapıyor” alt başlıklı
haberde; ortada devam eden bir soruşturma süreci olduğu ve söz konusu
soruşturmanın henüz her yönüyle tam olarak sonuçlanmadığı çıkarımı yapı-
labılır. Haberin bu kısmında habere konu olumsuz olayın sorumlusuna yani
hekime söz hakkı verilmiş gibi haber aktarılsa da metnin bu kısmı ile ana
başlık arasında tematik yönden anlamsal bir bütünlük olmadığı söylenebilir.

“Sistem ölü insanları yaşıyor gibi önüme getiriyordu” şeklinde devam eden
alt haber başlığında ise hekimin ifadesi doğrultusunda yine sistemin sürekli
hata verdiği, ölü insanlara muayene girişini kendisinin tespit ettiğini ve bilgi-
sayarını hemşiresinin kullandığını, ölü insanların kimlik numarası girildiğin-
de her türlü muayene ve izlem yapılmasına sistemin izin verdiği ve şubat ayı
verilerini hemşirenin girdiği ile ilgili bilgiler sunulmaktadır. Bu paragrafta
yer alan bilgilere göre habere söz konusu olayla ilgili, hekimle birlikte hem-
şirenin de isminin geçtiği görülmektedir. Bu durumda yazılanlara göre tek
suçlunun hekim olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle haber metni ile başlık
arasında anlamsal bütünlük olmadığı, çünkü haberdeki başlıkta sadece heki-
min adının belirtildiği bu nedenle haber başlığının, metni tam olarak temsil
etmediği görülmektedir.

“Karşılaştığım mobbingden kurtulmak için verileri girdim” paragrafında, hemşire ve doktorun adı açık olarak, soyadlarının da baş harfi yazılarak doktorun hemşireye mobbing uyguladığı, bu nedenle onun da verileri sisteme girdiği bilgisi paylaşılmıştır. Bir önceki paragrafta hekim tarafından hemşiresi hakkında suçlamalara yer verilirken bu paragraftaki metinde ise hemşire tarafından söz konusu işlemlerin hekimin baskısı nedeniyle yapıldığına dair açıklayıcı bilgi verilmiştir. Karşılıklı suçlamalar olduğu ve konu ile ilgili bir soruşturma sürecinin devam ettiği anlaşıldığından, metinde isimlerin açıkça yazılması ile kişisel verilerin korunmasına ve kişilerin zarar görmemesine dikkat edilmediği söylenebilir. Yine burada da haber metni ile başlık arasında anlamsal yönden bütünlük olmadığı, haberdeki başlığın metin içeriğini tam olarak yansıtmadığı söylenebilir.

“Destek ödemesinden faydalanmayı amaç edinmiş” haberin bu paragrafında, müfettiş tarafından yapılan idari soruşturma sonucuyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Hekim ve iki hemşirenin ismi yine açıkça yazılarak hekimin maddi kazanç sağlamak için hemşirelere baskı yaptığı, vatandaşların izlem için arandığı, davet edildiği ve gelemeyenlere üst kurumlardan sorulduğu takdirde “Gittik.” diye beyanda bulunmalarının söylendiği, yine bu aramalar esnasında vefat edenlere tesadüf edildiği ve vefat tarihinden sonra yapılan izlem işlemlerinin silinmesi yoluna gidildiği gibi soruşturma içeriğine ait ayrıntılı bilgilerin verildiği ve aktarıldığı görülmektedir. Soruşturmada gizlilik esasına riayet edilmediği gibi soruşturma içeriğinin ayrıntılı olarak habere yansıtılması ile de haberde etik ihlali olduğu görülmektedir.

“Ölü insanlar üzerinden veri girişi yapılması savcılıkta” başlıklı haberin son alt başlıklı paragrafında, yapılan soruşturma neticesinde Müfettişlerin görüşlerine yer verilmiştir. “Farazi rakamlarla ölü insanlar üzerinden obezite izlem girişi yapılarak destek ödemesinden faydalanmayı amaçladığı, yapılan bu işlemin sorumluluğunu hemşiresinin üzerine bırakma gayretinde olduğu ve bu gerekçelerle hekim hakkında adli, idari, mali ve disiplin yönünden hemşire hakkında da sadece disiplin yönünden işlem yapılması gerektiği kanaatine varıldığı” şeklinde müfettiş raporunun ayrıntıları anlatılmıştır. Müfettiş raporundaki bilgilerin açıkça yayınlanması rapor sonucunda belirtilen adli, idari, mali ve disiplin yönünden işlem başlatılması şeklinde belirtilen kanaat, henüz bu konudaki işlemlerin tamamlanmadığını, konunun birçok yönden soruşturulması gerektiği bilgisini vermektedir. Bu nedenle haberin

bu şekliyle ve özellikle soruşturma raporunun ayrıntıları ile birlikte yayınlanması yoluyla, soruşturmada gizlilik ihlali, haberde etik ihlali olduğu ve adli yargı aşaması tamamlanmadığı için doğruluk ve objektiflik ilkesinin göz ardı edildiği görülmektedir.

Haberin hekim dışındaki bir diğer boyutu olan hasta kısmıyla ilgi olarak da vefat eden iki kişinin başka bir ifadeyle iki hastanın isminin haberde açıkça yazılarak, ailelerin konudan haberdar olmadıkları belirtilmiştir. Haberin fotoğrafında yer alan mezar taşında, İ.S.'nin ismi gösterilmiştir. Haberdeki fotoğraf ile bu paragraftaki bilgiler inandırıcılık ve ikna açısından desteklenmiştir. Vefat edenlerin obezite şikâyetlerinin olmadığı bilgisi verilerek ise obez olmayanlara, hekimin yanlış bir işlem yaptığı bilgisi verilmiştir. Ancak obezite izlemi sadece obez bireylere değil vücut kitle indeksine göre herkese yapılan bir izlem olduğu için haberin bu kısmında okuyucuya yönelik yanlış algı ve anlamaya yol açacak eksik bir bilgi verildiği görülmektedir.

5.1.3. Fotoğraflar

Görsel destek, haberin gerçekliğine ilişkin bir kanıt hükmü taşır. Haberin gerçekliği, güvenilirliği ve inandırıcılığı için fotoğraflar kullanılır. (İşkar, 2014, s. 110). Van Dijk'e göre söylem analizinde retoriksel çözümleme yönünden fotoğraflar önemlidir. Olayın ikna ve inandırıcılığına fotoğraflar katkı sağlar (van Dijk, 1988, ss. 81-82). Haberlerde yer alan fotoğraflar haberin önemli bir parçasıdır. Görsel ya da fotoğraflar haber hakkında okuyucuya bir ön bilgi vererek görsel hafıza ile haberin akılda kalmasını sağlayabilir.

Haberde görsel olarak yalnızca bir fotoğraf kullanıldığı görülmektedir. Bu fotoğraf tematik içerik ve başlıkla aynı mesajı vermektedir. Hekim ve mezar taşının aynı fotoğraf karesinde sunumu ile ikna ve inandırıcılık sağlanmak istenmiştir. Ayrıca fotoğrafta hekimin yüzü açıkça gösterilmiştir. Yine fotoğraf karesinde yer alan arka plandaki başarı plaketi ise hekimin itibarı ile bu haber konusu arasındaki tezatlığı ortaya koymaktadır. Ancak haberde gerek hekimin adının gerekse ölen bir vatandaşın adının mezar taşı üzerinde açıkça gösterilmesi sağlık haberciliğindeki bazı etik ilkelerle bağdaşmamaktadır. Çünkü söz konusu olayın doğruluğu soruşturmanın adli boyutu henüz sonuçlanmadığı için kesinleşmemiştir. Dolayısıyla haberde etik ihlali ve dezenformasyon olduğu; doğruluk, objektiflik ve zarar vermeme ilkesinin göz ardı edildiği söylenebilir.

Görsel 1. Haber fotoğrafı

5.2. Makro Düzey Şematik yapı

5.2.1. Durum

Haber aralan bilgisi yönüyle incelendiğinde, öncelikle ana olayın çok abartılı bir şekilde verildiği, birden çok alt başlıkla haberin şekillendirildiği, yalnızca yapılan bir soruşturmaya dayanarak haberde hekimi suçlayıcı ifadelerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Haber yalnızca bir fotoğrafla desteklendiği ve bu fotoğrafta iki ayrı görüntünün birleştirilerek mizansen yapıldığı dikkat çekmektedir. Zira hekimin bir makam odasında arkasında başarı plaketleri olan bir görüntüsü ile bir mezar taşının aynı kareye konularak birleştirilmesi ile geçmiş ve şimdi arasındaki duruma gönderme yapıldığı söylenebilir. Haber sunuluş şekli baştan sona bir bütün olarak değerlendirildiğinde açık ve net bir söylem olmadığı görülmektedir. Haber ve söylemin aktörleri olarak hekimin adının ön plana çıkarılarak tarafsızlık ilkesinin göz ardı edildiği, kendisinin mi yoksa yanında çalışan sağlık personelinin mi iddia edilen işlemleri yaptığı ya da sistemsal bir sebeple mi ölü insanlara ait söz konusu veri girişlerinin birden fazla yapıldığının belirsiz olduğu anlaşılmaktadır.

5.2.2. Yorum

Haber, yorum açısından değerlendirildiğinde başlıkta skandal sözcüğünün kullanılması ile devamında rakamsal verilerin verilmesi ve de haber metninde sürekli olarak müfettişin yaptığı bir soruşturmaya atıfta bulunularak haberin anlatılması formatı ile haberin doğruluğuna yönelik inandırıcılık ve güvenilirlik oluşturulmak istenmiştir. Ancak haber konusu içerisinde konuya ilişkin hekimin kendisini savunmaya yönelik yaptığı açıklamalar ile yanında çalışan sağlık görevlisinin ve diğer çalışanların kendileri ile ilgili savunmacı, birbirleri ile ilgili de suçlayıcı açıklamaları ve yine önemli bir nokta olan soruşturma gizliliğinin ihlal edilmesi, haberde farklı yorumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla haberin söylemi farklı yorumlamalar yapılmasına da oldukça açıktır. Söylem analizinde yorum çerçevesinde bir diğer önemli husus da haber kaynağının dayanağıdır. Zira haberin doğruluğu, gerçeklik boyutu ve içeriğin teyit edilmesi güvenilirlik ve inandırıcılık açısından habere olumlu ya da olumsuz katkı sağlamaktadır. Daha çok sağlık çalışanları tarafından takip edilen bir sitede yer alan bu haber, sağlık çalışanları ile diğer kişiler arasında da farklı yorumlamaları da ortaya çıkarmıştır.

5.3. Mikro Yapı

5.3.1. Sentaktik Çözümleme

Söylem analizinde sözcüklerin metin içerisindeki yeri önemlidir. Sözcüğün bir cümlenin ya da metnin başında ya da sonunda kullanılması ifadenin anlamlandırılmasında farklılık oluşturur. Bu haberde skandal sözcüğünün başlıkta ve başta kullanılması okuyucuda haberle ilgili olumsuz bir anlamlandırmaya yol açmıştır. Haberde yer alan cümleler incelendiğinde ise aktif ve pasif cümlelerden oluştuğu görülmektedir. Haberde bir taraftan hekim hakkındaki iddialar anlatılmış diğer taraftan da hekimin ağzından kendisini savunmaya yönelik yapılan açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca haber metninin oldukça uzun olduğu ve hatta müfettiş raporunun detaylarına kadar ayrıntılı bilgilerin yazıldığı, rakamlarla da olayın boyutunun büyütülerek gösterilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Haberin fotoğrafı incelendiğinde de benzer şekilde haberde hekimin fotoğrafı ile üzerinde isim yazan bir mezar taşının aynı kare içerisine yerleştirilmesi ile habere dikkat çekici bir yön verilmiştir. Görsel destek ile okuyucuda haberin ciddiyet boyutu ile ilgili ikna etmeye yönelik bir sunum yapıldığı görülmektedir. Mezar taşı ve üzerinde

yazan kimlik bilgilerinin açıkça gösterimi yoluyla haberdeki olayın anlatımı güçlendirilmeye çalışılmıştır.

5.3.2. Bölgesel Uyum

Haberde nedensel ilişki sağlandığı görülmektedir. Habere konu olayın ortaya çıkma sebebi, müfettiş raporuna dayanılarak yapılan açıklamalar ve hekimin kendi söylemleriyle yazılan alt başlık paragraflardaki bilgilerle sebep-sonuç ilişkisi dâhilinde anlatılmıştır. Müfettiş raporu referansal ilişki de önemli bir dayanak olarak kullanılmıştır.

5.3.3. Sözcük Seçimleri

Haberdeki en önemli sözcüğün skandal olduğu söylenebilir. Bu sözcük, habere dikkat çekmek için özellikle seçilmiştir. Bir diğer sözcük ise doktor sözcüğüdür. Hekimin ünvanı doktor kelimesinin kısaltması olan Dr. şeklinde altı çizili olarak haber metninde sürekli tekrarlanarak vurgulanmıştır. Ayrıca hekimin ve diğer sağlık görevlilerinin adı açıkça yazılmış hatalı ya da yanlış işlemle ilgili sayılar da inandırıcılık için kullanılmıştır. Ancak rakamlara bakıldığında, ilk bakıştaki algı ve bilgi ile sonrasında haber tam olarak okunduğunda anlaşılan durum arasında sözcükler ve semboller ile bir karışıklık oluşturulduğu görülmektedir.

5.3.4. Haber Retoriği

Retorik, Antik Çağ'da anlatım dilinde ikna edici bir sanat olarak nitelendirilmiştir (Köse ve Coşkun, 2018, s. 194). Çalışma konusu sağlık haberinde haber retoriği olarak dikkat çeken en önemli nokta skandal sözcüğünün kullanılması olmuştur. Sözcük ister istemez okuyucunun veya dinleyicinin kulağına ve gözüne ilgi çekici gelerek olumsuz bir çağrışım yapmaktadır. Haber başlığında skandal sözcüğünün kullanılması nedeniyle okur, zihninde merak duygusu ile haberin devamına ve ayrıntılarına gitme eğilimindedir.

Haberde kullanılan görsel fotoğraf ve rakamsal anlatımlar inandırıcılığı anlatan önemli unsurlardır. Yine haber metninde müfettişlerin hazırladığı raporda anlatılan görüşlere yer verilmesi ikna ve inandırıcılığı artırma açısından önemlidir. Haberde görgü tanıkları olarak sağlık çalışanlarının ifadelerine de yer verilmesi retoriksel yönden anlamlıdır.

6. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada, bir sağlık haber portalı olan Personel Sağlık Net web sitesinde yayınlanan “Skandal: Aile sağlığı merkezinde ölüleri muayene eden doktor!” başlıklı sağlık haberi, etik ve dezenformasyon sorunsalı yönüyle ele alınarak van Dijk’in eleştirel söylem analizi kriterlerine göre analiz edilmiştir. Eleştirel söylem analizi yönteminin makro yapılar ve mikro yapılar yönlerine odaklanılarak haberde söylemin nasıl gerçekleştiği ve şekillendiği ortaya konmuştur.

Analiz sonucunda, haberin anlatımında, dikkati ve inandırıcılığı artırmak için başlıkta skandal şeklinde özel ve negatif çağrışım uyandıran bir kelime seçildiği, metinde hekim, sağlık personelleri ve vefat eden hastalara ait isimlerin açıkça yazıldığı, yine haberde geçen tüm Dr. sözcüklerinin altının çizilerek vurgulandığı, alt başlıkların tamamının koyu renkte yazıldığı görülmüştür. Retoriksel yönden haber metninde kullanılan bu hususların haberin okunmasına ve yankı uyandırmasına etki ettiği dolayısıyla ilgi ve merak uyandıran bir sağlık haberi oluşturulduğu söylenebilir.

Haber alt başlıklarında kullanılan rakamsal veriler ve vurgularla yine söylemin güçlendirilmeye çalışıldığı ve bu şekilde haber retoriğinden faydalanılarak okuyucu üzerinde ikna, inandırıcılık ve algı oluşturduğu anlaşılmıştır. Haberde görsel olarak kullanılan fotoğrafın anlatımla oldukça uyumlu olduğu ancak doğruluk yönü tartışmalı olan bir haberde iki ayrı fotoğraf karesinin birleştirilerek mizansen yapılmasının etik ilkesi olarak doğruluk yönünden tartışmalı bir noktada kullanıldığı görülmüştür. Diğer taraftan, retoriksel çözümleme yönünden fotoğrafların olayın ikna ve inandırıcılığına katkı sağladığı göz önüne alındığında, kullanılan fotoğrafın bu açıdan etkili ve çarpıcı bir görsel olarak seçildiği söylenebilir.

Netice olarak tüm yönleriyle soruşturma süreci tamamlanmayan dolayısıyla doğruluk boyutu kesinleşmemiş bir konu ile ilgili çok fazla ayrıntıya girilerek yayınlanan bu sağlık haberinde isim ve adres açıkça belirtilerek başka bir ifadeyle hedef gösterilerek, okuyucuda bir hekime ya da sağlık çalışanlarına karşı doğrudan olumsuz bir algı ve izlenim oluşturulmuştur. Dolayısıyla haberin sunumunda, enformasyon kadar dezenformasyon içeren yönlerin olduğu ve haberde objektiflik, tarafsızlık, zarar vermeme, kişisel ve yasal hakların korunması gibi bazı etik ilkelerin göz ardı edildiği görülmüştür.

Bu çalışma kapsamında özellikle bir sağlık haberi özelinde etik ihlali ve dezenformasyona yol açılmaması için haber yazımında ve sunumunda dikkat edilmesi gereken öneriler ise şöyle sıralanabilir:

Medyada ve artık günümüzde özellikle yeni medyadaki sağlık haberleri ve sağlık haberciliği, bireyin ve toplumun bilgilendirilmesinde, eğitilmesinde, farkındalık oluşturulmasında önemli bir role sahiptir. Bu nedenle gerek hastalarla gerekse sağlık çalışanlarıyla başka bir deyişle sağlık hizmeti alan ve sağlık hizmet veren her iki tarafla ilgili haberler hazırlanırken ve sunulurken objektiflik, zarar vermeme, kişisel haklara, özel hayata saygı ve tarafsızlık ilkesi ile haber yapılmalı ve yayınlanmalıdır.

Habere konu olan sağlık çalışanlarının kişisel hakları dikkate alınmalı, iş, mesleki itibar ve özel hayatları düşünülmesi ve rencide edici içerikler, ek-sik, abartılı, yanlış ya da doğruluğu kanıtlanmamış bilgiler verilmemelidir. Sağlık haberlerinde başlık ve içerik dâhil sözcük seçimlerine ve kullanılan görsellere dikkat edilmelidir. Özellikle sansasyonel kelimelerin kullanımı, etik ihlalleri ve dezenformasyon nedeniyle sağlık çalışanlarının itibarsızlaştırılmasına yol açılmamalıdır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar Makaleye % 50 (1. Yazar), % 50 (2. Yazar) oranında katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

Kaynakça

- Akçay Bekiroğlu, H. (2015). Toplumsal hareketlerin sosyal medyada çerçevesi: Çevre odaklı Stk'lara ilişkin bir söylem çerçevesi analizi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Aydın, A. F. (2020). Post-truth dönemde sosyal medyada dezenformasyon: Kovid-19 (yeni koronavirüs) pandemi süreci. *Asya Studies*, 4 (12), 76-90. <https://doi.org/10.31455/asya.740420>
- Bağce, H. E. (2020). Türkiye'de medya ve demokrasinin yapısal ve etik sorunları. *İnsan ve İnsan*, 7(25), 9-28. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.743610>
- Bertrand, C. J. (2004). *Medya etiği*. Ankara: Başbakanlık BYEGM Yayınları.
- Bülbül, A.R. (2001). *İletişim ve etik*. Ankara: Nobel Yayın.

- Cerici, S. (2003). Medya etiği. İstanbul: Metropol Yayınları.
- Coşkun, A., ve Köse, H. (2018). Hürriyet.com.tr'de kadın cinayetleri haberlerinin retorik haber çözümleme yöntemi açısından incelenişi, *Al- Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (4), 191-222.
- Çakmak, F. (2019). Medyada dezenformasyon sorunsalı ve manipülasyonun gücü: ideoloji ve söylem açısından seçim haberlerinin siyasal iletişimdeki rolü, *Selçuk İletişim*, 12 (2), 1127-1154. <https://doi.org/10.18094/josc.596861>
- Çavuş, S. (2010). Yerel medya ve etik. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çömlekçi, M.F. (2019). Sosyal medyada dezenformasyon ve haber doğrulama platformlarının pratikleri, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7 (3), 1549-1563.
- Dinler, G. (2020). Güzellik-estetik-sağlık içerikli internet haberlerinin sağlık iletişimi ve gazetecilik etiği bağlamında incelenmesi. *Aksaray İletişim Dergisi*, 2 (2), 119-134. <http://aid.aksaray.edu.tr/en/download/article-file/1211346>
- Elliott, R. (1996). Discourse analysis: Exploring action, function and conflict in social texts. *MarketingIntelligence&Planning*.14(6)65-68. <https://doi.org/10.1108/02634509610131171>
- Erdoğan, İ. (2007). Televizyon, denetim ve medya etiği üzerine. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Ratem Dergisi. <https://www.irfanerdogan.com/makaleler4/tvdenetimetik.pdf> Erişim Tarihi: 01.08.2024
- Erdoğan, İ. (2013). Yeni medya gazeteciliğinde etik bir paradigma belirlemenin kapsamı ve sınırları. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (36), 254-272.
- Etkeser, Ece. (2015). Türkiye'de internet gazeteciliği ve etik. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Medya ve İletişim Sistemleri Anabilim Dalı. <https://hdl.handle.net/11467/2144>
- Evers, H. (2010). Televizyon haberciliğinde etik. İstanbul: Fersa Matbaacılık.
- Fowler, R. (1991). Language in the news: Discourse and ideology in the press. Routledge Publications.
- Genç, A. (1998). Türk televizyon haberciliğinde etik sorunlar. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (7), 357-379. <https://doi.org/10.17064/iuifhd.96000>
- Gülsünler, M. (2010). İletişim etiği ve selçuk üniversitesi iletişim fakültesi öğrencilerinin mesleki etik kurallarına bakışı. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 158-173. <https://doi.org/10.18094/si.39818>
- Gür Omay, E.G. (2023). Skandal söylemi ve yeni medya: eleştirel söylem analiziyle hürriyet haber sitesi örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11 (35), 998-1020. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1254722>.
- Hülür, AB. (2016). Sağlık iletişimi, medya ve etik: Bir sağlık haberinin analizi. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (1), 155-178. <https://doi.org/10.18026/cbusos.87810>
- Ireton, C., & Posetti, J. (2018). Journalism, fake news & disinformation: handbook for journalism education and training. Paris: Unesco Publishing.

- İnceoğlu, Y. (2013). Küresel habercilik ve söylem. İstanbul: Derin Yayınları.
- İşkar, E. (2014). İspanya ile ETA arasında yürütülen terör müzakerelerinin yazılı basında ele alınış biçiminin söylem analizi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Karababa, İ. (2011). İletişim ve etik. TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası 6. İletişim Günleri Sempozyumu. (13-14 Mayıs) Bildiri. Dokuz Eylül Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi, 1-9.
- Kaya, A. (2019). Health, news and ethical principles: sağlık, haber ve etik ilkeler. *Journal of Human Sciences*, 16 (2), 477-492. <https://doi.org/10.14687/jhs.v16i2.5695>
- Kazaz, M., ve Akyüz, S.S. (2019). Sahte haber. Literatürk Yayınları.
- Köçeri, K. (2023). Yapay zekanın siyasi, etik ve toplumsal açıdan dezenformasyon tehdidi. *İletişim ve Diplomasi*, 11, 247- 266. <https://doi.org/10.54722/iletisimvediplomasi.1358267>
- Maden, S. (2020). "Kovid-19 salgını ve sağlık haberciliği: prof. dr. erkan yüksel ile söyleşi". *Etkileşim*, 6, 205-213. <https://doi.org/10.32739/etkilesim.2020.6.83>
- Özgen, M. (1998). Gazetecinin etik kimliği. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Öztunç, M. (2021). Kovid-19 pandemi süresince türkiye'nin aldığı ekonomik tedbirlere yönelik haberlerin söylem analizi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 8 (1), 231-255. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.790577>
- Shoemaker., P. ve Reese, S.D. (2014). İdeolojinin medya içeriği üzerindeki etkisi. *Medya Kültür Siyaset içinde*, Süleyman İrvan (der), Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Southall, B.(2004). A reporter's guide: reporting about people with disabilities. http://www.wvdhhr.org/wvic/downloads/pdfs/media_guide.pdf. Erişim Tarihi: 01.08.2024
- Sözen, E. (2014). Söylem, belirsizlik, mübadele, bilgi/güç ve refleksivite, Ankara: Birleşik Yayınları.
- Taylan, A., ve Ünal, R. (2017). Ana akım medyada sansasyonel habercilik: sağlık iletişimi örneği. *Atatürk İletişim Dergisi*, (14), 27-44.
- Utma S. (2018). "Dijital çağda medyanın psikolojik gücü: algı yönetimi perspektifinden kuramsal bir değerlendirme". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Özel Sayı)*, 2903-2913.
- Ünal, R., ve Taylan, A. (2017). Sağlık iletişiminde yalan haber-yanlış enformasyon sorunu ve doğrulama platformları. *Atatürk İletişim Dergisi*, (14), 81-100.
- Van Dijk, Teun A. (1988). *News as discourse*, (First Edition), Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, New Jersey.
- Vardal, Z. B. (2015). Yeni medya ve etik. *International Multilingual Academic Journal*, 95-103.
- Vural, A.M. (1999). *Yerel basın ve kamuoyu*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Yılmaz, N. (2009). Yerel basının etik sorunları. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (36), 131-143. <https://doi.org/10.17064/iüifhd.38557>
- Yüksel, E., Adıyaman, F., Aydın, N., Kurt, B., Çelik, C., Karaoğlu, E. ve Demirel, M. (2015). İyi haber de iyi haber midir? Haber değerleri üzerine bir içerik analizi çalışması. Selçuk İletişim Dergisi, 9 (1), 94- 114. <https://doi.org/10.18094/si.42148>
- Yüksel, E., Kızılcık, A., ve Atik, K. (2024). İnfodemi ve Kovid-19 pandemisi: Yalan haberlerin alımlanması. Etkileşim, 13, 28-63. <https://doi.org/10.32739/etkilesim.2024.7.13.240>.
- Yıldırım, B. (2015). İletişim araştırmalarında yöntemler: Uygulama ve örneklerle. Konya: Literatürk Academia.
<https://www.saglikpersoneli.com.tr/skandal-aile-sagligi-merkezinde-oluleri-muayene-eden-doktor>. Erişim Tarihi: 27.06.2024
<https://sozluk.gov.tr>. Erişim Tarihi: 27.06.2024